

MANCA ČERNIVEC

O DALJŠANJU OSNOVE Z *J* PRI LASTNIH IMENIH V PRAVOPISNIH PRIROČNIKIH

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.30.2.02](https://doi.org/10.3986/JZ.30.2.02)

Daljšanje osnove z *j* je ena izmed oblikoslovnih posebnosti slovenskega jezika, ki se pojavlja pri nekaterih skupinah samostalnikov prve moške sklanjatve. Čeprav gre izhodiščno za oblikoslovno vprašanje, je v prispevku predstavljena obravnava daljšanja z *j* v pravopisnih priročnikih, ki so namenjeni širšemu krogu uporabnikov. Predstavljene so posamezne skupine samostalnikov moškega spola, s poudarkom na tujih lastnih imenih, pri katerih so (gledano kronološko) v priročnikih rešitve neuskajane ali pa jih je bodisi zaradi neskladja med govorno in pisno podobo bodisi zaradi izkazane variantnosti mogoče uvrstiti med težavnejše primere.

Ključne besede: pravopis, oblikoslovje, daljšanje osnove, tuja imena

Lengthening stems with *-j-* occurring in proper nouns in Slovenian normative guides

Modification of a stem by lengthening it with *-j-* is one of the special morphological features of Slovenian, occurring in certain groups of masculine nouns of the first declension. Although this is primarily a morphological issue, this article presents the treatment of lengthening with *-j-* in normative manuals for a wider audience. Specific groups of masculine nouns are presented, with a focus on foreign proper nouns for which manuals offer inconsistent solutions (chronologically speaking) or which may be considered more problematic due to discrepancies between spoken and written forms or proven variability.

Keywords: orthography (standardization), morphology, stem lengthening, foreign proper nouns

1 Uvod

Ena izmed oblikoslovnih posebnosti slovenskega jezika, ki se pojavlja pri nekaterih skupinah samostalnikov prve moške sklanjatve, je daljšanje osnove s soglasnikom *j* (npr. *iglu*, rod. *igluja*; *gozdar*, rod. *gozdarja*). Daljšanje osnove z *j* je odvisno od izgovora, saj do daljšanja prihaja, če se samostanik moškega spola konča na naglašene samoglasnike *á, é, í, ó, ú*; nenaglašena *i* in *u*; nenaglašeni *e*,

Manca Černivec ■ ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Ljubljana ■ manca.cernivec@zrc-sazu.si ■ <https://orcid.org/0000-0003-2811-2154>

Besedilo je nastalo v okviru raziskovalnega programa P6-0038 Slovenski jezik v sinhronem in diahronem razvoju, ki ga financira ARIS.

kadar *e* ni končnica; ali pri nekaterih skupinah samostalnikov na končni soglasnik *r*. Sodobne raziskave daljšanja *z j* so redke in problemsko ozko usmerjene,¹ v preteklosti so bili v razpravah izpostavljeni različni pogledi na zapisovalne možnosti tujih lastnih imen.² Namen prispevka je predstaviti obravnavo daljšanja osnove *z j* (s težiščem na lastnih imenih) v pravopisnih priročnikih, z rezultati korpusne analize preveriti sodobno rabo oz. omahovanje pišočių v besedilih knjižnega jezika pri težavnejših primerih ter prikazati nekatere predlagane rešitve v predlogu novih pravopisnih pravil (*Pravopis 8.0*). Ob potekajoči prenovi sta namreč smiselna pogled v preteklost in kritično ovrednotenje pravopisnih rešitev. Pravopisna prenova pri konkretnih vsebinskih vprašanjih upošteva tudi načelo izročila in izhaja iz obstoječe kodifikacije, v njej išče morebitne pomanjkljivosti in zapolnjuje vrzeli, upošteva pa tudi premike v rabi, ki jih je mogoče sistemsko opisati in ovrednotiti.

2 DALJŠANJE OSNOVE Z J V PRAVOPISNIH PRIROČNIKIH

V preteklosti se pravila o daljšanju *z j* v pravopisih vsebinsko niso bistveno spreminjala. Mestoma so nedosledno izpeljane rešitve v pravilih in slovarju; na nedoslednost kažejo neenotne slovarske uresničitve, ki se pojavljajo na dveh ravneh, in sicer so rešitve različne:

- (1) v posameznem pravopisnem priročniku pri istovrstnih primerih (npr. *Cherbourg* [šerbúr], rod. *Cherbourg* [šerbúrja] proti *Strasbourg* [strazbúr], rod. *Strasbourg* [strazbúra] v SP 2001) in
- (2) kronološko v različnih pravopisnih priročnikih pri istih primerih (npr. *Bonaparte*, rod. *Bonaparteja* v SP 1935 in 1950 proti *Bonaparte*, rod. *Bonaparta* v SP 1961 proti *Bonaparte*, rod. *Bonaparta* tudi *Bonaparteja* v SP 2001).

Obravnavo daljšanja *z j* v pravopisu – čeprav gre za slovnično posebnost prve moške sklanjatve – je mogoče utemeljiti z argumenti:

- (1) daljšanje osnove *z j* pri samostalnikih moškega spola povzroča spremembo končaja osnove in zato premeno po preglasu, ki se kaže v zamenjavi končniškega *o z e*;

1 Npr. v prispevku Podaljšava večzložnih tujih priimkov moškega spola z osnovo na *-r* (Rotovnik Omerzu – Stramljič Breznik 2022) je ob analizi sodobnega gradiva predstavljeno uresničevanje pravopisnih načel v rabi pri moških samostalnikih na končni *r*; v prispevku Končaj v tujih moških lastnih imenih iz evropskih jezikov, zapisanih v latiničnih pisavah (Kocjan - Barle 2012) je predstavljeno prevzemanje tujih moških imen glede na končaje, ki se v zapisu razlikujejo od izgovora.

2 Npr. razprava med Tomincem (1933), Brežnikom (1933) in Debeljakom (1933) v *Ljubljanskem zvonu*.

- (2) pri sklanjanju tujih imen in pisno nepodomačenih poimenovanj v slovenščini se večinoma pojavlja le daljšanje osnove *z j*, druga daljšanja osnove so redkejša (npr. daljšanje *s t* pri nekaterih imenih zlasti slovanskega izvora);
- (3) pri nekaterih tujih imenih je zaradi razlik med izgovorom in zapisom podaljševanje bodisi govorno in pisno (ko sta pisna in govorna podoba prekrivni oz. so glasovi *á, é/e, í/i, ó, ú/u* ali *r* zapisani s črkami *a, e, i, o, u* ali *r*) bodisi le govorno (ko govorna in pisna podoba nista skladni oz. so glasovi *á, é/e, í/i, ó, ú/u* ali *r* v prevzetih besedah zapisani s črkami ali črkovnimi sklopi, ki izkazujejo drugačna razmerja med črkami in glasovi kot v slovenščini);
- (4) zlasti pri prevzetih besedah, katerih zapis in izgovor nista skladna, ter pri samostalnikih moškega spola na soglasniški končaj *r*, pri katerih daljšanje osnove ni predvidljivo in je glede na dvojnično normo v času spremenljivo, se pri uporabnikih slovenščine pojavljajo jezikovne zadrege.

V nadaljevanju so predstavljene skupine samostalnikov moškega spola, pri katerih uveljavljamo daljšanje *z j* in pri katerih je (gledano kronološko) v priročnikih prihajalo do neuskklajenih rešitev, in sicer:

- nekatera tuja (zlasti francoska) imena, ki daljšajo osnovo samo v govoru;
- imena na končni samoglasnik *e*, ki je bodisi del osnove bodisi končnica;
- imena na končni *r* ter
- imena na končni govorjeni *r*, ki mu v zapisu sledi nema črka ali nemi črkovni sklop (tj. nema črka *e* v pisnem končaju *-<re>* oz. črka za soglasnik ali črkovni sklop).

Pri naštetih kategorijah samostalnikov, ki daljšajo osnovo *z j*, je zaradi neskladne govorne in pisne podobe ali tudi izkazane variantnosti mogoče govoriti o oblikoslovno težavnejših primerih sklanjanja v slovenščini.

3 TUJA IMENA, KI DALJŠAJO OSNOVO SAMO V GOVORU

V preteklosti je bilo zaradi razlik med zapisom in govorom vzpostavljeno načelo, da je daljšanje osnove *z j* odvisno od pisnega končaja. Samo v govoru daljšajo osnovo nekatera tuja (zlasti francoska) moška imena s pisnimi soglasniškimi končaji, ki so lahko nemi (tudi v črkovnem sklopu) ali del veččrkja s samoglasniškim izgovorom (npr. *Dumas* [dimá], rod. *Dumasa*; *Andrew* [êndru], rod. *Andrewa*). Pri tujih imenih zapisovalna pravila sledijo načelu, da se za sa-

moglasniškimi pisnimi končaji daljšanje z *j* uresničuje govorno in pisno,³ za soglasniškimi pa le govorno:

Sklanjatev se ravna v pisavi po tuji pisni osnovi, v izreki pa po tuji fonetični (glasovni) osnovi, n. pr. *Descartes*, rod. *Descartesa*, svoj. prid. *Descartesov* (izg.: dekárt, dekárta, dekártov); *Calais*, rod. *Calaisa*, prid. *calaiski* (izg.: kalê, kalêja, kalêjski); *Diderot*, rod. *Diderota*, prid. *Diderotov* izg.: *didró, didrója, didrójev*). [...] Osnovam na *-e, -i* in na poudarjeni samoglasnik pritikamo končnico *-j-*, osnove na *-e*: [...] *Bramante, Bramanteja* [...]; osnove na *-i*: *Assisi* (izg.: asizi), rod. *Assisija* [...]; osnove na poudarjeni samoglasnik: [...] *Bourdaloue*, rod. *Bourdalouja; Richelieu*, rod. *Richelieuja*. (SP 1935: § 18–19)

V SP 1935 je bila sprejeta pravopisna rešitev, ki je veljavna še danes in je predvidena v predlogu *Pravopisa 8.0*, čeprav so se v preteklosti pojavljale težnje, da bi bilo daljšanje z *j* pri pisnih soglasniških končajih razvidno tudi v zapisu. Breznik je v SP 1920 predlagal rešitev z vezajem, od katere je v SP 1935 odstopil. V SP 1920 predlagani vezaj bi ločeval končnico/obrazilo od osnove/podstave: »Vezaj (-) nam rabi: da ločimo sklonilo in slovenske končnice pri tujih lastnih imenih, zlasti francoskih, n. pr. *Impresionizem Manet-jev je bistveno to, kar tehnika George-ova ali Momberte-ova*« (SP 1920: § 57). Rešitev z vezajem je kasneje zagovarjal tudi Tominec z argumentom, da »postavljamo radi jasnosti med ime in končnico vezaj« (Tominec 1933: 317), npr. *Amyot*, rod. *Amyot-ja*. Zapisovalna rešitev z vezajem naj bi omogočala pravilno izreko in odpravila nejasnosti, saj bi vezaj nakazal, »da je končna pisana, a nema črka za končnico brez pomena« (Tominec 1933: 315).

Odstopanje od pravila se glede na dvojnično normo (z daljšanjem osnove z *j* v zapisu in brez njega), ki je izkazana v rabi, pojavlja pri imenih na končni govornjeni samoglasnik in zapisani končni nemi *r* (*Fourier* [furjê], *Garnier* [garnjê], *Montpellier* [monpeljê]). V preteklosti v pravopisnih priročnikih daljšanje z *j* ni bilo predvideno, kar je skladno s pravilom o nespremenljivosti pisne osnove, če samoglasniku v izglasju sledi samoglasniška nema črka ali nemi črkovni sklop, v govoru pa se podaljšuje z *j*, npr. nema črka *s* (*Beaumarchais* [bomaršê], rod. *Beaumarchaisa* [bomaršêja]), nema črka *x* (*Chamonix* [šamoní], rod. *Chamonixa*

3 Daljšanje z *j* je v zapisu in govoru predvideno pri tujih imenih na končni naglašeni samoglasnik, nenaglašeni *i* (ta je lahko zapisan tudi s črko *y* ali veččrkji, npr. *ey*) ter nekončniška nenaglašena *e* in *o* pri daljšanju osnove z *j* sledijo slovenskemu vzorcu ter daljšajo osnovo govorno in pisno (npr. *Assisi*, rod. *Assisija; Calgary*, rod. *Calgaryja; Makalu*, rod. *Makaluja; Nietzsche*, rod. *Nietzscheja*). Enako je tudi pri imenih, pri katerih je izglasje zapisano s samoglasniškimi dvočrkji ali črkovnimi sklopi (*Monroe*, rod. *Monroeja*). Zapisovalna izjema je bila v preteklosti vzpostavljena pri imenih s skupino samoglasnikov, ki se konča na *-i* (ali *-y*). Pravopisna pravila iz let 1935, 1950 in 1962 predvidevajo za to skupino le govorno daljšanje z *j* (*Macaulay*, rod. *Macaulaya; Cambrai*, rod. *Cambraia*). Pregibanje skupine imen s samoglasniškimi končaji je bilo poenoteno v SP 2001, ki za celotno skupino predlaga pisno in govorno daljšanje z *j*: »Če pisni dvoglasnik zaznamuje en sam govornjeni samoglasnik, se za takim *i* ali *y* piše govornjeni *j*: *Disney* [dízni] *Disneyja, Swansea-ja, Quai d'Orsay* [ké dorsé] *Quai d'Orsayja*« (SP 2001: § 782).

[šamonija]). V preglednici 1 prikazana raba⁴ kaže, da se pri imenih na govorni soglasnik in zapisani nemi *r* daljšanje z *j* izkazuje tudi v zapisu, pri nekaterih imenih je daljšanje z *j* produktivnejša zapisovalna uresničitev.

Preglednica 1: Daljšanje z *j* pri samostalniki na govorni soglasnik in zapisani nemi *r* v pravopisnih priročnikih 1935–2001 in *Gigafidi 2.0*

SP 1935	SP 1950	SP 1962	SP 2001	<i>Gigafida 2.0</i>		
				Rodilnik		
				s pisno podaljšavo	brez pisne podaljšave	
<i>Montpellier</i> , rod. <i>Montpelliera</i>	<i>Montpellier</i> , rod. <i>Montpelliera</i>	<i>Montpellier</i> , rod. <i>Montpelliera</i>	<i>Montpellier</i> , rod. <i>Montpelliera</i>	397	292	
<i>Chenier</i> , rod. <i>Cheniera</i>	<i>Chenier</i> , rod. <i>Cheniera</i>	<i>Chenier</i> , rod. <i>Cheniera</i>	<i>Chenier</i> , rod. <i>Cheniera</i>	13	7	
<i>Nodier</i> , rod. <i>Nodiera</i>	<i>Nodier</i> , rod. <i>Nodiera</i>	<i>Nodier</i> , rod. <i>Nodiera</i>	<i>Nodier</i> , rod. <i>Nodiera</i>	23	47	
				<i>Garnier</i> , rod. <i>Garniera</i>	25	27

Zapisovalno prakso je mogoče nasloniti na vidni vtis in vzporednost s slovenskim sistemom oz. analogijo s končaji, ki v slovenščini daljšajo osnovo z *j* tudi v zapisu – v slovenščini nekatere besede s pisnim in govornim končajem *r* daljšajo osnovo z *j* v zapisu in govoru, npr. *vodnar*, rod. *vodnarja*.

Da je zapisovalna uresničitev s podaljšano osnovo pogosta, potrjujejo tudi iz francoščine prevzete pisno nepodomačene občne besede, ki se končajo na samoglasnik in jim v zapisu sledi nemi *r*, saj se v rabi podaljševanje z *j* pri tej skupini besed uresničuje tudi v zapisu⁵ (*sommelier*, rod. *sommelierja/sommelliera*), čeprav je v SP 2001 pri tej skupini besed kodificiran zapis brez podaljšave (*financier*, rod. *financiera*; *sommelier*, rod. *sommelliera*). Tudi v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ) pri teh besedah osnova ni podaljšana (*rentier*, rod. *rentiera*; *romancier*, rod. *romanciera*). V obeh priročnikih je sicer pri večini besed te skupine kot prednostna navedena pisno podomačena oblika (*croupier* gl. *krupje*). Med občnoimenskimi besedami tega tipa izstopa samostalnik *premier*, saj je obravnava v jezikovnih priročnikih neenotna. V preteklosti se je pri tem samostalniku uveljavil tudi izgovor po črki – končna črka *r* je torej tudi izgovorjena, kar se pojavi najprej v SSKJ (*premier* -a [-miêr in -mjêr, in -mjé -ja]). V SP 1950 in 1962 je bil ob zapisu *premier*, rod. *premiera* predviden le izgovor [premjé, rod. premjéja], v

4 Raba je bila preverjana v korpusu *Gigafida 2.0*, ki vključuje večinoma lektorirana besedila, navedene so številčne pojavitve oblik v korpusu.

5 V korpusu *Gigafida 2.0* je 396 oblik s podaljšavo (*sommelierja*) in 189 brez nje (*sommelliera*).

SP 2001 pa je predviden zapis s podaljšavo (*premier*, rod. *premierja*) in dvojnični izgovor [premjêr in premjê -êja].

Preglednica 2: Samostalnik *premier* v pravopisnih priročnikih 1950–2001 in SSKJ

SP 1950	SP 1962	SSKJ	SP 2001
<i>premier</i> , rod. <i>premiera</i> [premjê, -êja]	<i>premier</i> , rod. <i>premiera</i> [premjê -ja]	<i>premier</i> , rod. <i>premiera</i> ⁶ [-miêr in -mjêr, in -mjê -ja]	<i>premier</i> , rod. <i>premierja</i> [premjêr in premjê -êja]

Danes ni mogoče izpeljati, ali je podaljšava *z j* v zapisu posledica izgovora po črki [premjêr]⁷ in je daljšanje *z j* posledica vzporednosti s slovenskim vzorcem (*pastir*, rod. *pastirja*) ali gre za pisno zaznamovanje daljšanja *z j* ob izgovoru [premjê]. V korpusu *Gigafida 2.0* je zaradi neustrezne lematizacije (samostalnik *premiera* je v nekaterih primerih lematiziran kot *premier*) veliko šuma, ugotoviti pa je mogoče, da so pogosti tako zapisi s podaljšavo (ki je po SP 2001 edina ustrezna možnost) kot brez nje.

Ob prenovi pravopisnih pravil je izkazano dvojnično normo, ki se kaže pri tujih imenih (in tudi občnoimenski leksiki) na končni govorjeni samoglasnik in zapisani nemi *r*, smiselno upoštevati, saj se je vzpostavila kljub pravopisnemu predpisu, ki pri imenih na govorjeni samoglasnik in zapisani nemi *r* ne predvideva daljšanja *z j* v zapisu. Izhajajoč iz dvojnične norme ter z naslonitvijo na slovenski vzorec, ki omogoča pisno daljšanje *z j* za pisnim končajem *r*, je povsem utemeljeno, da se pri tujih imenih in pisno nepodomačenih besedah na končni govorjeni samoglasnik in končni zapisani nemi *r* daljšanje *z j* uresničuje v govoru in zapisu tudi za soglasniško črko *r* (*Montpellier*, rod. *Montpelliera* in *Montpellierja*; *sommelier*, rod. *sommelliera* in *sommellierja*). V predlogu *Pravopisa 8.0* je govorno in pisno daljšanje *z j* predvideno ob primeru *sommelier* (*Pravopis 8.0*, Glasovno-črkovne premene: člen 130), ob pripravi končne različice pravil pa bi bilo smiselno skupino samostalnikov na končni govorjeni samoglasnik in zapisani nemi *r* obravnavati samostojno ter tudi pisno daljšanje *z j* prikazati kot ustrezno dvojničnost možnost za knjižni jezik.

4 IMENA NA KONČNI SAMOGLASNIK *E*, KI JE BODISI DEL OSNOVE BODISI KONČNICA

Med samostalnike moškega spola spadajo tudi imena s samoglasniško končnico v imenovalniku. Do daljšanja osnove *z j* v govoru in zapisu prihaja, če se osnova končuje na naglašeni samoglasnik ali nenaglašena *i* in *u* ter nenaglašeni *e*, če ta

6 V listkovnem gradivu za SSKJ (LG) je 14 zgledov, v katerih se pojavlja neimenovalniška oblika besede *premier*, 13 med njimi jih je z nepodaljšano osnovo.

7 Branje po črki je mogoče pripisati tudi vplivu samostalnikov z istim končajem, ki niso prevzeti iz francoščine (npr. *terier*) in jih izgovarjamo s končnim [r].

ni končnica. Primeri z nenaglašnim *e* so problematični, ker je lahko končni samoglasnik zadnji glas osnove ali spremenljiva končnica, od česar je odvisno tudi daljšanje osnove *z j* – če je nenaglašni končni *e* del osnove, v stranskih sklonih prihaja do daljšanja *z j* oz. *t*. Pravila starejših pravopisnih priročnikov so izhajala iz delitve imen na domača in prevzeta – domača imena podaljšujejo osnovo s *t*, prevzeta pa *z j*.⁸

Preglednica 3: Daljšanje osnove *z j* pri imenih na končni nenaglašni *e* v pravopisnih priročnikih 1935–2001 in rabi

SP 1935	SP 1950	SP 1962	SP 2001	<i>Gigafida 2.0</i>	
				s podaljšavo	brez podaljšave
<i>Bonaparte</i> , rod. <i>Bonaparteja</i>	<i>Bonaparte</i> , rod. <i>Bonaparteja</i>	<i>Bonaparte</i> , rod. <i>Bonaparta</i>	<i>Bonaparte</i> , rod. <i>Bonaparta</i> tudi <i>Bonaparteja</i>	108	88
	<i>Pordenone</i> , rod. <i>Pordenona</i>	<i>Pordenone</i> , rod. <i>Pordenona</i>	<i>Pordenone</i> , rod. <i>Pordenona</i>	83	444
<i>Borghese</i> , rod. <i>Borgheseja</i>	<i>Borghese</i> , rod. <i>Borgheseja</i>		<i>Borghese</i> , rod. <i>Borghesa</i> tudi <i>Borgheseja</i>	16	25

SP 1935 je za tuja imena na nenaglašni *e* predvidel le podaljšavo *z j*: »Osnovam na *-e* [...] pritikamo končnico *-j-*; osnove na *-e*: *Goethe* (izg.: göte), rod. *Goetheja*, svoj. prid. *Goethejev*; *Bramante*, *Bramanteja*, *Bramantejev* itd.« (SP 1935: § 19).

Pravilu je izjemo dodal SP 1950, izhodišče pa je ostalo enako – pri tujih lastnih imenih, ki se »končuje[jo] v pismu in govoru na nepoudarjeni *-e* [...], pišemo pred samoglasnikom v obrazilu *-j-*« (SP 1950: § 34). Izjemo predstavljajo romanska občna in rojstna imena, »ki se sklanjajo po slov. moških primerih: *breve breva*, *konklave konklava*, [...] *Giuseppe -epa* [džuzépe -épa]; tako včasih tudi večzložna lastna imena: *Pordenone -ona* [pordenóne -óna], *Belvedere -era* [belvedére -êra] ipd.« (SP 1950: § 34). Pravilo ni bilo dosledno izpeljano v slovarskem delu, saj se pri romanskih imenih v roditeljskem pojavlja daljšanje *z j* kot edina sklanjatvena možnost (*Bonaparte*, rod. *Bonaparteja*; *Borghese*, rod. *Borgheseja*).

Pravilu iz SP 1935 je sledil tudi SP 1962, ki je ob romanskih imenih na nenaglašni *e* opozoril na neustaljenost, saj »sklanjamo *Giuseppe Giuseppa Giuseppov*, *Pantalone Pantalona Pantalonov*, pa *Silone Siloneja Silonejev*, *Felice Feliceja*. Zemljepisna imena na končni nepoudarjeni *-e* na splošno sklanjamo

⁸ Delitev je v nekaterih primerih problematična (npr. *Arne*), saj mnenja poznavalcev glede izvora – domačega ali tujega – niso enotna (prim. Dobrovoljc idr. 2017). Dvojnično normo je mogoče potrditi gradivsko, saj korpusno gradivo (*Gigafida 2.0*) npr. ob pregledu roditeljskih oblik ob imenu *Arne Hodalič* kaže skoraj povsem enakovredno rabo oblik *Arneja Hodaliča* (73 pojavitev) in *Armeta Hodaliča* (64 pojavitev). V *Pravopisu 8.0* je glede na starejše pravopisne priročnike pri nekaterih osebnih imenih in priimkih na končni nenaglašni *e* predlagano, da je v knjižni rabi daljšanje *z j* ali *t* enakovredna možnost, izbira pa je odvisna od nosilca imena in od regionalne ali rodbinske navade, ki jo v knjižnem jeziku ohranjamo (*Pravopis 8.0*, Glasovno-črkovne spremene: člen 82).

po zgledu: *Pordenone Pordenona*« (SP 1962: § 63). Pravila SP 2001 so skopa, izpostavljeno je, da pri končnem nenaglašenem *e* prihaja do daljšanja *z j*, »če se osnova ne podaljšuje s *t* in če seveda *-e* ni končnica« (SP 2001: § 781), predvidene pa so dvojnice v dvomnih primerih (*Čašule*, rod. *Čašuleja* ali *Čašula*), ko je lahko končni *e* »del osnove ali pa končnica (boljša je druga možnost)« (SP 2001: § 781).

Majdič je že pred desetletji opozoril, da formalni kriterij, ki uravnava sklanjanje glede na razmerje *domače* proti *tujem*, ni zadovoljiv in da pri imenih moškega spola na *e* »[p]rimerjava med v normativnih priročnikih zapisanimi pravili in dejansko jezikovno rabo kaže na pogosta razhajanja« (Majdič 1985: 56). Pri imenih z nenaglašenim končajem *e* je sklanjatveni vzorec precej nenapovedljiv, saj lahko nekatera imena sklanjamo (1) s podaljšavo s *t*, (2) s podaljšavo *z j* ali (3) brez podaljšave. Pri nekaterih sta zaradi omahovanja mogoča dva sklanjatvena vzorca. Sklanjatveni vzorec je deloma napovedljiv v posameznih skupinah imen, npr.:

- (1) s podaljšavo s *t* sklanjamo domača in nekatera slovanska imena (npr. *Cene*, *Stipe*);
- (2) s podaljšavo *z j* sklanjamo večinoma tuja osebna imena (npr. *Goethe*, *Kette*);
- (3) brez podaljšave sklanjamo nekatera slovanska osebna imena (npr. *Hrvoje*);
- (4) s podaljšavo s *t* ali *j* sklanjamo nekatera osebna imena, večinoma slovanskega izvora (npr. *Ante*).

Pri zemljepisnih imenih za tuje zemljepisne danosti (eksonimi ali endonimi) je vzorec manj napovedljiv, večinoma jih sklanjamo s podaljšavo *z j* (*Tennessee*, *Belize*), redka sklanjamo tudi brez podaljšave (*Čile*, *Tenerife*), še redkeje pa jih sklanjamo po dveh sklanjatvenih vzorcih (*Pordenone*, *Pijade*). Po dveh sklanjatvenih vzorcih se sklanjajo nekatera tuja osebna imena znanih oseb (npr. *Bonaparte*).

V predlogu *Pravopisa 8.0* so glede na predhodne pravopisne priročnike in slovar knjižnega jezika natančneje opredeljena in predstavljena imena s končnim *e*, ki daljšajo osnovo *z j*. Opisane so skupine, pri katerih je sklanjatveni vzorec predvidljiv. Zaradi nenapovedljivosti vzorca pri posameznih skupinah imen, ki je posledica raznolike rabe, so nekatera imena opisno predstavljena, uresničevanje posameznih sklanjatvenih vzorcev pa se uravnava glede na rabo. Novost glede na SP 2001 je ovrednotenje uveljavljanja daljšanja *z j* in *t* pri nekaterih osebnih imenih in priimkih na končni nenaglašeni *e* kot enakovredne možnosti v sodobnem knjižnem jeziku. Prevzemalna pravila za nekatere slovanske jezike se v *Pravopisu 8.0* podrobneje posvečajo problemom daljšanja osnove pri imenih na končni *e*, in sicer je skupna lastnost imen, pri katerih omahujemo glede izbire podaljšave, da so navadno klicne ali skrajšane oblike imen, npr. iz bolgarščine (*Goce*, rod. *Goceta/Goceja*), bosanščine (*Sule*, rod. *Suleta/Suleja*), makedonščine (*Tale*, rod. *Taletal/Taleja*), srbščine (*Dorđe*, rod. *Dorđeta/Dorđeja*).

5 SAMOSTALNIKI MOŠKEGA SPOLA NA KONČNI R

Daljšanje osnove *z j* pri samostalnikih moškega spola na končni *r* ni predvidljivo, nekatere skupine samostalnikov na končni *r* osnove ne daljšajo *z j*. Daljšanje *z j* je pri nekaterih samostalnikih lahko:

- (1) edina sklanjatvena možnost (npr. *pastir*, rod. *pastirja*);
- (2) ena od dveh sklanjatvenih možnosti (npr. *hektar*, rod. *hektarja/hektara*).⁹

Daljšanje osnove *z j* ni predvidljivo niti pri enakozvočnih občnih poimenovanjih in lastnih imenih, saj ni vedno enako uveljavljeno (*sever*, rod. *severa* proti *Sever*, rod. *Severja*; *javor*, rod. *javorja/javora* proti *Javor*, rod. *Javorja*),¹⁰ je pa pri lastnih imenih daljšanje *z j* produktivnejše.¹¹

Pravopisno pravilo se v preteklosti v pravopisnih priročnikih ni spreminjalo, spreminjale pa so se rešitve pri posameznih primerih, pri katerih so se izkazovali premiki v normi (gl. preglednico 4). Glede na prejšnje pravopisne priročnike je mogoče prepoznati dva vzorca:

1. **vzorec:** pri nekaterih samostalnikih se v preteklosti osnova ni daljšala, danes pa je daljšanje prednostna ali edina uveljavljena možnost;
2. **vzorec:** pri nekaterih samostalnikih (večinoma z izglasnim črkovnim sklopom -⟨er⟩) se je v preteklosti osnova daljšala, danes pa je daljšanje neprednostna možnost.

Preglednica 4: Daljšanje *z j* pri besedah na končni zapisani *r* v pravopisnih priročnikih 1950–2001 in rabi

	Vzorec	Rodilnik			Gigafida 2.0 ¹²	
		SP 1950	SP 1962	SP 2001	s podaljšavo	brez podaljšave
<i>javor</i>	1	<i>javora</i>	<i>javora</i>	<i>javorja</i> in <i>javora</i>	453	45
<i>termofor</i>	1	<i>termofora</i>	<i>termofora</i>	<i>termofora</i> in <i>termoforja</i>	28	0
<i>gejzir</i>	1	<i>gejzira</i>	<i>gejzirja</i>	<i>gejzira</i> in <i>gejzirja</i>	587	103
<i>fluor</i>	2	<i>fluora</i>	<i>fluor(j)a</i>	<i>fluora</i> in <i>fluorja</i>	22	273
<i>poker</i>	2		<i>pokerja</i>	<i>pokra</i> in <i>pokerja</i>	23	1137
<i>seter</i>	2		<i>seterja</i>	<i>setra</i> tudi <i>seterja</i>	0	59
<i>Kazimir</i> ¹³	1	<i>Kazimira</i>	<i>Kazimira</i>	<i>Kazimirja</i>	296	36
<i>Ikar</i>	1	<i>Ikara</i>	<i>Ikara</i>	<i>Ikara</i>	48	33

9 O nepredvidljivosti sklanjatvenega vzorca pri samostalnikih na končni *r* prim. Jakopin 1967.

10 Tudi pri priimku *Prostor* (glede na občno poimenovanje *prostor*), rod. *Prostora* (Vranjek Ošlak 2023).

11 V SP 2001 je pri večzložnih osebnih imenih daljšanje *z j* izpeljano skoraj brezizjemno, edina izjema je ime rimskega cesarja, pri katerem osnova ni podaljšana (*Sever*, rod. *Severa*).

12 Pri občnih poimenovanjih so bili upoštevani le zapisi pojavnice z malo začetnico zaradi enakozvočnih lastnih imen, pri lastnih imenih pa le zapisi z veliko začetnico.

13 Enozložne besede v slovenščini – razen redkih izjem – pri sklanjanju ne daljšajo osnove *z j* (npr. *mir*). V preteklosti so se tudi nekatera s temi sestavinami zložena imena sklanjala le z nespremenjeno osnovo (*Kazimir*, rod. *Kazimira*; *Črtomir*, rod. *Črtomira*), danes pa se pogosteje sklanjajo s podaljšano osnovo. Pri nekaterih imenih pa je bila že v preteklosti (SP 1935, 1950, 1962, 2001) predvidena le podaljšava *z j*, npr. *Božidar*, rod. *Božidarja*.

V predlogu *Pravopisa 8.0* pravila sledijo uveljavljenim pravilom; pri samostalnikih, pri katerih sta sklanjatveni možnosti dve, je izpostavljeno, da je prednostna tista, ki je v rabi bolj uveljavljena in zato nevtralna:

1. Pri samostalnikih *gejzir, hektar, kamamber, lovor, lemur, termofor; Ikar ...*, ki jih sklanjamo bodisi z **daljšanjem** osnove bodisi z **nespremenjeno** osnovo, je bolj razširjeno sklanjanje z **daljšanjem** osnove, npr. *javor* [jávor], rod. *javorja* [jávorja] tudi *javora* [jávora]. Izjema: *fluor* [fluór], rod. *fluora* [fluóra] tudi *fluorja* [fluórja].

2. Pri samostalnikih s končnim -er, ki jih sklanjamo bodisi z **daljšanjem** osnove bodisi s **skrajšano** osnovo (zaradi neobstojnega samoglasnika), je bolj razširjeno sklanjanje s **skrajšano** osnovo, npr. *seter* [séter], rod. *setra* [sétra] tudi *seter* [séter], *seterja* [séterja]. Tako še: *bager, sfinkter ...* (*Pravopis 8.0*, Glasovno-črkovne premene: člen 85)

V primerjavi s SP 2001 so tuja imena na govorjeni in zapisani končni *r* v *Pravopisu 8.0* obravnavana v posebnem razdelku. Z zapisom pravila, da »[i]mena z osnovo na govorjeni in zapisani končni *r* (zlasti v večzložnih samostalnikih) sklanjamo tako, da osnovo daljšamo v govoru in zapisu« (*Pravopis 8.0*, Glasovno-črkovne premene: člen 93), je izrecno predstavljeno, da je pri tej skupini tujih imen podaljševanje osnove z *j* predvidljivo in edina sklanjatvena možnost, npr. nem. *Weimar* [vájmar], rod. *Weimarja* [vájmarja], ne **Weimara* *[vájmara]. Pri tujih imenih pa sta dve sklanjatveni možnosti uveljavljeni pri nekaterih imenih na končni govorjeni *r*, ki mu v zapisu sledi nema črka ali nemi črkovni sklop, kar je vzporedno s slovenskim vzorcem, izkazanim pri občnoimenski leksiki (tip *javor*, rod. *javorjaljavora*).

5.1 Imena na končni *r*, ki mu v zapisu sledi nema črka ali nemi črkovni sklop

Posebno skupino predstavljajo imena s končnim *r*, ki mu v zapisu sledi nema črka za samoglasnik *e* (npr. *Molière*), nemi soglasnik (npr. *Ronsard, Flaubert*) ali nemi črkovni/soglasniški sklop (npr. *Bernhardt*). Pri teh imenih je z izhajanjem iz govora ter vzporedno s slovenskim vzorcem mogoče uresničevati dve sklanjatveni možnosti, in sicer:

- (1) s podaljšavo z *j*, ki je le v primeru pisnega končaja -er razvidna tudi iz zapisa, sicer pa le v govoru, ali
- (2) brez podaljšave.

5.1.1 Imena s pisnim končajem -er

V SP 1935 in 1950 pri prevzetih (angleških in francoskih) besedah s pisnim končajem -er, izgovorjenim [r], daljšanje z *j* pri sklanjanju v pravopisnih priročnikih ni bilo predvideno, čeprav so se v obdobju pred izidom SP 1935 in po njem pojavljale tudi drugačne rešitve.

Preglednica 5: Daljšanje z *j* pri tujih imenih s pisnim končajem <re> v pravopisnih priročnikih 1935–2001

SP 1935	SP 1950	SP 1962	SP 2001
<i>Molière</i> , rod. <i>Molièra</i>	<i>Molière</i> , rod. <i>Molièra</i>	<i>Molière</i> , rod. <i>Molièra</i>	<i>Molière</i> , rod. <i>Molièrja</i> in <i>Molièra</i>
<i>Baudelaire</i> , rod. <i>Baudelaira</i>	<i>Baudelaire</i> , rod. <i>Baudelaira</i>	<i>Baudelaire</i> , rod. <i>Baudelaira</i> in <i>Baudelairja</i>	<i>Baudelaire</i> , rod. <i>Baudelaira</i> in <i>Baudelairja</i>
<i>Voltaire</i> , rod. <i>Voltaira</i>	<i>Voltaire</i> , rod. <i>Voltaira</i>	<i>Voltaire</i> , rod. <i>Voltaira</i> in <i>Voltairja</i>	<i>Voltaire</i> , rod. <i>Voltaira</i> in <i>Voltairja</i>
<i>Shakespeare</i> , rod. <i>Shakespera</i>	<i>Shakespeare</i> , rod. <i>Shakespera</i>	<i>Shakespeare</i> , rod. <i>Shakespearea</i> in <i>Shakespearja</i>	<i>Shakespeare</i> , rod. <i>Shakespearea</i> in <i>Shakespearja</i>
<i>Baltimore</i> , rod. <i>Baltimora</i>	<i>Yorkshire</i> , rod. <i>Yorkshira</i>	<i>Yorkshire</i> , rod. <i>Yorkshira</i>	<i>Yorkshire</i> , rod. <i>Yorkshira</i>

Tominec je predlagal podaljšavo z *j* in zapis z vezajem, kar je oprl na argumente, predstavljene v poglavju o tujih imenih, ki daljšajo osnovo z *j* samo v govoru.

Daljšanje z *j* v SP 1935 pri tej skupini ni bilo uveljavljeno, v odgovoru Tomincu ga je zavrnil tudi Debeljak:

Svojevoljno se mi zdi nadalje Tominčevo pravilo, da mehča vsak končni slišni *r*. Srbi so ta *j* docela izgubili. Nič ne bomo utrpeli, če v tujkah krenemo za njimi, saj imamo sami dosti takih besed: javorova zibel, bukov tečaj, notri se ziblje debel smrčaj. [...] Tako ostane preprosto navodilo: *j* se pri sklanji vtika samo na besede, ki se končujejo na: a, é, i, o, u, ae, ée, oe, ue. (Debeljak 1933: 384)

SP 1935 predvideva, da pri sklanjanju končni nemi *e* izpade, osnova pa se ne daljša z *j*: »V odvisnih sklonih odpahujemo nemi *-e-*, razen v primerih, kjer označuje izreko spred stoječega soglasnika. Zgledi: *Baltimore* (izg.: baltimor), rod. *Baltimora*, v *Baltimoru*; *Morse* (izg.: mors), *Morsa*, *Morsov aparat*; *Lafontaine* (izg.: lafôtên), rod. *Lafontaina*, prid. *Lafontainov*« (SP 1935: § 19).

Po izidu SP 1935 so se pojavljale rešitve, ki niso sledile pravopisnim pravilom. *Slovar slovenskega jezika* (1936) Joža Glonarja, enega od kritikov SP 1935, je prinesel različne rešitve, npr. *Molière*, rod. *Molièra* proti *Shakespeare*, rod. *Shakespeareja*. SP 1950 je nadaljeval pravopisno tradicijo SP 1935: »Imena na *-er* [-er] dobivajo v odvisnih sklonih *-j-*: *Grillparzer -ja -jev*, *Büchner -ja -jev* [...]; ne vrivamo pa *-j-*, če za *-r-* odpada nemi *-e*: *Shakespeare -eara -earov* [šekspsir -ra -rou], *Molière -èra -èrov* [moljêr -a -ou]. *Voltaire -aira -airov* [voltêr -a -ou] itd.« (SP 1950: § 36).

S tradicijo nepodaljševanja in nezapisovanja soglasnika *j* je prekinil SP 1962, ki pa ni prinesel sistemskih rešitev, saj je daljšanje z *j* predvidel kot eno od možnosti, ki se uravnava po rabi:

Angleška in francoska imena na *-re* pri sklanjatvi omahujejo: *Baudelaire Baudelaira* ali *Baudelairja* [bodlêr bodlêra / bodlêrja], *Voltaire Voltaira* ali *Voltairja* [voltêr voltêra / voltêrja],

Shakespeare Shakespeara ali *Shakespearja* [šékspír šékspira / šékspirja]; pri nekaterih pa so v rabi samo ene oblike: *Molière Molièra* [moljêr móljêra], *Moore Moora* [mór móra / múr múra], *Sartre Sartra* [sártr sártra], *Montmartre Montmartra* [monmártr monmártra]. (SP 1962: § 63)

Prav tako je dvojnična možnost zaradi nihanja v rabi predvidena v SP 2001 (§ 781). Nekateri rešitve se pri konkretnih imenih razlikujejo v primerjavi s SP 1962, saj je SP 2001 v slovarju dvojnico uresničil tudi pri imenih, pri katerih je SP 1962 določal samo pisanje brez *j*. SP 2001 je v slovarju dvojničnost sistemsko prikazal pri vseh večzložnih imenih s pisnim končajem -⟨re⟩ (izjema je *Yorkshire*, pri katerem je predvidena samo možnost brez podaljšave), le pri enozložnih imenih in imenih s polglasnikom v izglasju (*Moore* [múr], rod. *Moora*; *Montmartre* [monmártør], rod. *Montmartra*) je predvidena le možnost brez podaljšave.

Preglednica 6: Pogostnost podaljšanih in nepodaljšanih oblik v *Gigafidi 2.0*

Ime	<i>Gigafida 2.0</i>	
	brez podaljšave	s podaljšavo
<i>Baudelaire</i>	227 pojavitev	23 pojavitev
<i>Shakespeare</i>	2177 pojavitev	573 pojavitev
<i>Baltimore</i>	960 pojavitev	140 pojavitev
<i>Yorkshire</i>	283 pojavitev	5 pojavitev
<i>More</i>	813 pojavitev	0 pojavitev

Analiza sodobne rabe (preglednica 6) kaže, da so pri tej skupini imen pri večzložnih imenih izkazane dvojnice, prevladujejo pa oblike z nepodaljšano osnovo. Ob tem se pojavljajo tudi nepravilni zapisi s končnim *e* (npr. *Yorkshirea*: deset pojavitev, *Baltimoreja*: štiri pojavitve). Raba pokaže vzporednost s slovenskim vzorcem, ki se vzpostavlja pri enozložnih in večzložnih imenih. Vzporedno s slovenskim vzorcem *mir*: *Kazimir* se v rabi kaže, da se pri angleških enozložnih imenih (npr. *More*) daljšanje ne uresničuje, zložena imena z enozložnimi sestavinami v drugem delu imena pa se danes vse pogosteje sklanjajo s podaljšano osnovo (*Baltimore*, rod. *Baltimora*/*Baltimorja*), čeprav so se v preteklosti sklanjala le z nespremenjeno osnovo.

Predlog *Pravopisa 8.0* predvideva daljšanje z *j* pri imenih s pisnim končajem -⟨re⟩ kot eno od sklanjatvenih možnosti pri vseh imenih iz skupine. Daljšanje z *j* je ovrednoteno glede na prevladujočo rabo:

Daljšanja z *j* ne poznajo angleške enozložnice s končnim govorjenim *r* (npr. angl. *More* [mór], rod. *Mora* [móra]; *Shire* [šír], rod. *Shira* [šíra]). Tako še: angl. *Gere* [gír], angl. *Eyre* [êjr], angl. *Ware* [vêr]. Večzložna ali zložena imena s temi sestavinami v drugem delu imena so v preteklosti sklanjali le z nespremenjeno, danes pa tudi s podaljšano osnovo, npr.

- angl. *Baltimore* [báltimør], rod. *Baltimora* [báltimøra] tudi *Baltimorja* [báltimørja];
- angl. *Hampshire* [hêmpšír], rod. *Hampshira* [hêmpšíra] tudi *Hampširja* [hêmpšírja]. (*Pravopis 8.0*, Glasovno-črkovne spremene: člen 85)

5.1.2 Imena na končni govorjeni *r*, ki mu v zapisu sledi črka za nemi soglasnik ali nemi črkovni sklop

Pri imenih na končni govorjeni *r*, ki mu v zapisu sledi črka za soglasnik ali nemi črkovni sklop, v SP 1950 in 1962 daljšanje z *j* ni bilo predvideno, npr.: »Francoska imena na govorjeni končni *-r* navadno sklanjamo brez podaljšane osnove: *Flaubert Flauberta* [flobêr flobêra], *Bernard Bernarda* [bernár bernára], *Thiers Thiersa* [tjêr tjêra], *Cherbourg Cherbourga* [šerbúr šerbúra]« (SP 1962: § 63).

Preglednica 7: Daljšanje z *j* pri prevzetih besedah z nemimi soglasniškimi črkami za govorjenim *r* v pravopisnih priročnikih 1935–2001

SP 1950	SP 1962	SP 2001
<i>Flaubert</i> , rod. <i>Flauberta</i> [flobêr -a]	<i>Flaubert</i> , rod. <i>Flauberta</i> [flobêr -a]	<i>Flaubert</i> , rod. <i>Flauberta</i> [flobêr -ja]
	<i>Beaufort</i> , rod. <i>Beauforta</i> [bofôr -a]	<i>Beaufort</i> , rod. <i>Beauforta</i> [bofôr -ja]
<i>Colbert</i> , rod. <i>Colberta</i> [kolbêr -a]	<i>Colbert</i> , rod. <i>Colberta</i> [kolbêr -a]	<i>Colbert</i> , rod. <i>Colberta</i> [kolbêr -ja]
<i>D'Alembert</i> , rod. <i>D'Alemberta</i> [dalambêr -a]	<i>D'Alembert</i> , rod. <i>D'Alemberta</i> [dalambêr -a]	<i>D'Alembert</i> , rod. <i>D'Alemberta</i> [dalambêr -ja]
	<i>Cherbourg</i> , rod. <i>Cherbourga</i> [šerbúr -a]	<i>Cherbourg</i> , rod. <i>Cherbourga</i> [šerbúr -ja]

S tradicijo je prelomil SP 2001, ki je ob imenih na govorjeni *r*, ki mu v zapisu sledijo nemi soglasniki, v pravilih sistemsko uvedel govorno daljšanje z *j*: »Samo v izgovoru svojo osnovo podaljšujejo z *j* samostalniki na govorjeni samoglasnik ali *r* in z nemim soglasnikom za seboj: *Dumas -a*, *Diderot -a*, *Macquart -a*, *Andrew -a* [dimá dimája, didró didrója, makár makár(j)a, éndru éndruja]« (SP 2001: § 784). Čeprav je v pravilih nakazana dvojnična sklanjatvena možnost ob primeru *Macquart* [makár], rod. *Macquarta* [makár(j)a], v slovarju dvojnična možnost ni nikoli uresničena, saj je pri večini večzložnih imenih predvideno le govorno daljšanje z *j*. Od ubesedenega pravila odstopata slovarski rešitvi pri imenih *Teilhard de Chardin* in *Strasbourg*, saj daljšanje ni predvideno niti kot dvojnična možnost.

Preverjanje razširjenosti v rabi je v pisnih korpusih omejeno na preglašene oblike za orodnik in svojilni pridevnik, saj je preglas uresničen le ob daljšanju z *j*. Analiza kaže, da so v zapisu preglašene oblike uresničene redko (npr. *Flaubertev*, dve pojavitvi; *Flaubertov*, 170 pojavitev; *s Flaubertem*, nič pojavitev; *s Flaubertom*, dvanajst pojavitev). Na podlagi pisnega korpusa je nemogoče sklepati, kako bi se oblike uresničile v govoru, saj je pridevniško svojilno obliko *Flaubertov* mogoče govorno uresničiti kot [flobêrjev-] (ob [flobêrov-]), obliko *Flaubertev* pa le [flobêrjev-]. V *Govornem pomočniku* so imena tega tipa izgovorjena z *j*, kar kaže, da se uresničuje izgovor z *j*, saj je npr. pri imenih *Jean-Luc Godard*, *Ugo Humbert* predviden izgovor [žanlík godár], rod. [žanlíka godárja] oz. [igó embêr], rod. [igója embêrja].

Predlog *Pravopisa 8.0* upošteva rešitve SP 2001 in predvideva daljšanje z *j* pri imenih na končni *r*, ki mu v zapisu sledi črka za soglasnik ali nemi črkovni sklop, kot eno od sklanjatvenih možnosti, ki se uresničuje v govoru, v zapisu pa na daljšanje z *j* lahko kažejo v zapisu preglašene oblike za orodnik in svojilni pridevnik. V predlogu pravil je ob tem opozorjeno, da se preglas uresničuje le v primeru, ko je osnova v govoru podaljšana z *j*.

6 ZAKLJUČEK

Obravnava daljšanja z *j* je bila v starejših pravopisnih priročnikih razdrobljena in nepovezana, izhodišče je bilo slovnično – daljšanje z *j* je bilo predstavljeno v okviru sklanjanja samostalnikov moškega spola. Ob tem sta se skozi čas vzpostavili dve težišči opisa, in sicer opoziciji *domače* proti *tujemu* ter *izgovor* proti *zapisu*, ter načelo, da se daljšanje z *j* uravnava na dveh ravneh, in sicer pisni in govorni, pri čemer govorjeni *j* ni nujno razviden v zapisu. Pravopisno uravnavanje daljšanja osnove z *j* pri tujih imenih še vedno sledi načelu, zapisanemu v SP 1935, da se »sklanjatev ravna v pisavi po tuji pisni osnovi, v izreki pa po tuji fonetični (glasovni) osnovi« (SP 1935: § 18).

V predlogu novih pravopisnih pravil *Pravopis 8.0* je pri daljšanju osnove z *j* slovnično izhodišče upoštevano, hkrati pa je razširjeno in ponatančeno, da na enem mestu prinaša sistematičen opis daljšanja osnove z *j* in pojavov, povezanih z daljšanjem osnove; odpravljene so neenotnosti prejšnjih pravil, npr. neenotna obravnava imen z istimi končaji,¹⁴ morebitne izjeme pa so eksplicitno predstavljene in pojasnjene.¹⁵ Pojavi so kontrastivno obravnavani z vidika oblikotvorja in besedotvorja, ob tem je predstavljeno razmerje med osnovo in podstavo. Pravila in posebnosti so gradivsko razširjeni in vsebinsko dopolnjeni, upoštevajoč rabo in premike v njej, npr. ovrednotenje daljšanja z *j* in *t* pri nekaterih osebnih imenih na končni nenaglašeni *e* kot enakovredne možnosti v knjižnem jeziku. Slovenske (podomačene) in prevzete besede so zaradi sistematičnosti prikaza obravnavane ločeno, tuja imena so obravnavana glede na slovenski sistem – prikazani so vzporednosti s slovenskim sistemom in odstopanja od njega.

14 V *Pravopisu 8.0* sta npr. imeni *Strasbourg* in *Cherbourg* obravnavani enotno, predvideno je sklanjanje na dva načina – s podaljšano ali nepodaljšano osnovo.

15 »Pri imenih iz različnih jezikov s sestavinami *-bourg*, *-burg*, *-burgh*, *-borg*, ki so bila prevzeta v preteklosti, se je v slovenščini uveljavilo branje po črki ([burg-] ali [borg-]), čeprav npr. francoščina zahteva izgovor [bur], angleščina predvsem [bər] in [bra], švedščina [borj] ipd.« (*Pravopis 8.0*, Glasovno-črkovne spremene: člen 99)

Daljšanje osnove z j pri samostalnikih moškega spola

{80} Pri sklanjanju samostalnikov moškega spola osnovo daljšamo z *j*, če se konča na samoglasnike *á*, *é/e*, *í/i*, *ó*, *ú/u* ali soglasnik *r*.

SAMOSTALNIKI NA KONČNI SAMOGLASNIK

{81} Pri sklanjanju samostalnikov moškega spola osnovo daljšamo z *j* tako v zapisu kot v govoru v vseh sklonih (razen v imenovalniku ednine in tožilniku, če je enak imenovalniku), in sicer

1. če se osnova končuje na naglašene samoglasnike ali nenaglašena / in *u*:

- [á] – *apartma* [apartmá], rod. *apartmaja* [apartmájaja];
- [é] – *karate* [karaté], rod. *karateja* [karatéjaja];
- [í] – *meni* [meni], rod. *menija* [menijaja];
- [ó] – *skiro* [skiró], rod. *skiroja* [skirójaja];
- [ú] – *kanu* [kanú], rod. *kanuja* [kanújaja];
- [i] – *kolibri* [kolibrí], rod. *kolibrija* [kolibríjaja];
- [u] – *sudoku* [sudókú], rod. *sudokuja* [sudókujaja];

2. če se osnova končuje na nenaglašeni *e*, kadar ta ni končnica:

- pri redkih primkih (*Maze* [máze], rod. *Mazeja* [mázejaj], rod. *Vuteja* [vutejaj]);
- pri pisno podomačenih prevzetih občnih izrazih in imenih (*maskarpone* [maskarpóne], rod. *maskarponeja* [maskarpónéjaj], *Jahve* [jáhve], rod. *Jahveja* [jáhvejaj]).

Daljšanje osnove z j pri prevzetih besedah

GOVORNO DALJŠANJE OSNOVE Z J

{97} Samo v govoru podajšujejo osnovo nekatera tuja moška imena s pisnimi soglasniškimi končaji, ki so

- nemi soglasniki (npr. *t* – fr. *Manet* [mané]), tudi kot del nemege črkovnega sklopa (npr. *gh* – angl. *Raleigh* [róli]) ali
- del dvočrkja s samoglasniškim izgovorom (npr. *-ew* – angl. *Matthew* [métu]).

Pri sklanjanju je osnova pisno nespremenjena, v izgovoru pa izglasje zahteva daljšanje z *j*.

SAMOSTALNIKI NA KONČNI SAMOGLASNIK

{98} Samo govorno se osnova daljša, če se končuje na govorne naglašene samoglasnike ali nenaglašena / in *u*:

- [á] – fr. *Artois* [artuá], rod. *Artoisa* [artujájaj], fr. *Delacroix* [delakruá], rod. *Delacroixa* [delakruájaja];
- [é] – fr. *Hacquet* [aké], rod. *Hacqueta* [akéjaj], fr. *Manet* [mané], rod. *Maneta* [manéjaj];
- [í] – angl. *Leigh* [li], rod. *Leigha* [lijaj], fr. *Louis* [luí], rod. *Louisa* [lujájaj], fr. *Camus* [kamí], rod. *Camusa* [kamijájaj];
- [ó] – angl. *Shaw* [šó], rod. *Shawa* [šójaj], fr. *Bordeaux* [bordó], rod. *Bordeauxa* [bordójaj];
- [ú] – fr. *Cicous* [siksú], rod. *Cicousa* [siksujájaj], fr. *Doubs* [du], rod. *Doubsa* [dujájaj];
- [i] – angl. *Raleigh* [rói], rod. *Raleigha* [róijájaj];
- [u] – angl. *Andrew* [éndru], rod. *Andrewa* [éndrujájaj].

Slika 1: Daljšanje z *j* pri samostalnikih moškega spola pri slovenskih (podomačenih) in prevzetih besedah v *Pravopisu 8.0* (vir: *Pravopis 8.0*)

Pravila o daljšanju osnove z j pri samostalnkih moškega spola izhajajo iz vsebinskih rešitev SP 2001 in jih ob tem dopolnjujejo, slovarska obravnava v *ePravopisu* pa pri nekaterih primerih glede na SP 2001 prinaša drugačne rešitve, ki kažejo na spreminjajočo se normo.

SP 2001	
Črtomir -ja m s -em oseb. i. (ř)	Flaubert -a [flobɛr -ja] m s -em/-om [ɛm] oseb. i. (ɛ) [francoski pisatelj]
Črtomirjev -a -o (ř)	Flaubertev -a -o in Flaubertov -a -o [-ɛv-] (ɛ; ɛ)
ePravopis	
Črtomir Črtomirja tudi Črtomir Črtomira <i>samostalnik moškega spola</i>	Flaubert Flauberta <i>samostalnik moškega spola</i>
PRAVOPISNI OZNAKI: ime bitja, osebno ime moško ime	PRAVOPISNI OZNAKI: ime bitja, osebno ime priimek francoski pisatelj
IZGOVOR: [čãrtomir], rodnik [čãrtomirja] tudi [čãrtomira]	v prenesenem pomenu Flaubertova dela
BESEDOTVORJE: Črtomirjev tudi Črtomirov	IZGOVOR: [flobɛr], rodnik [flobɛrja] in [flobɛra]
	BESEDOTVORJE: Flaubertov in Flaubertev

Slika 2: Slovarska uresničitev ob imenih Črtomir in Flaubert v SP 2001 in *ePravopisu* (vir: Fran)

Pregled pravopisnih priročnikov in sodobne rabe kaže, da daljšanje osnove z j – čeprav gre izhodiščno za slovnično vprašanje –, predvsem pri tujih imenih, katerih izglasje je zapisano tako, da slovensko govorečemu ne ponuja intuitivno predvidljivih možnosti pregibanja, zahteva upoštevanje vseh mejnih primerov in vzpostavitev jasnih dogovornih zapisovalnih pravil, ki tradicionalno izhajajo iz naslonitve na glasovno in pisno vzporednost domačih in tujih imen. Glede na preteklost je jezikovna resničnost precej bolj raznolika, zato je za učinkovito pravopisno normiranje potrebna usklajenost med pravopisnimi pravili in slovarskimi rešitvami. Norma se v času (neodvisno od pravopisnih pravil) spreminja,¹⁶ kar kaže na dinamičnost jezikovnega sistema. Spreminjajoči se rabi, ki jo je mogoče sistemsko opisati in utemeljiti, morajo slediti tudi pravila za knjižni jezik.

LITERATURA

- Brežnik 1933** = Pavel Brežnik, Tuja lastna imena v slovenščini, *Ljubljanski zvon* 53.9 (1933), 572–573.
- Debeljak 1933** = Anton Debeljak, Tuja lastna imena, *Ljubljanski zvon* 53.6 (1933), 383–384.
- Dobrovoljc idr. 2017** = Helena Dobrovoljc – Marko Snoj – Silvo Torkar, Sklanjanje in izvor imena »Arne«, *Jezikovna svetovalnica* (2017), <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/>.
- ePravopis** = *ePravopis: slovar slovenskega pravopisa 2014–*, <https://fran.si>.
- Fran** = *Fran, slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU*, 2014–, različica 8.0, <https://fran.si>.

16 Potrebo po prilagoditvi pravopisnih pravil, da bi se bolje ujemala s sodobno jezikovno rabo, npr. nakazuje pisno daljšanje osnove z j pri tujih imenih na govorni samoglasnik in zapisani nemi r (tip *Montpellier*), ki se je v rabi vzpostavilo kljub drugačnim pravopisnim določilom.

- Gigafida 2.0** = Simon Krek idr., *Corpus of Written Standard Slovene Gigafida 2.0*, Slovenian language resource repository CLARIN.SI, 2019, <http://hdl.handle.net/11356/1320>.
- Govorni pomočnik** = *Govorni pomočnik: spletna stran RTV Slovenija za pomoč pri izgovoru*, <https://govornipomocnik.rtvlo.si/>.
- Jakopin 1967** = Franc Jakopin, Sklanjatev moških samostalnikov na -r, v: *Jezikovni pogovori 2*, ur. France Vurnik, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1967.
- Kocjan - Barle 2012** = Marta Kocjan Barle, Končaj v tujih moških lastnih imenih iz evropskih jezikov, zapisanih v latiničnih pisavah, v: *Pravopisna stikanja: razprave o pravopisnih vprašanjih*, ur. Nataša Jakop – Helena Dobrovoljc, Ljubljana: Založba ZRC, 2012.
- LG** = Listkovno gradivo za *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, hrani Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani.
- Majdič 1985** = Viktor Majdič, Oblikoslovna podoba samostalnikov moškega spola na -e, *Jezik in slovstvo* 31.2–3 (1985), 55–62.
- Pravopis 8.0** = *Pravopis 8.0: pravila novega slovenskega pravopisa za javno razpravo*, <https://pravopis8.fran.si/>.
- Rotovnik Omerzu – Stramljič Breznik 2022** = Ana Rotovnik Omerzu – Irena Stramljič Breznik, Podaljšava večzložnih tujih priimkov moškega spola z osnovo na -r, v: *Pravopis na zrnu graha*, ur. Urška Vranjek Ošlak – Tina Lengar Verovnik, Ljubljana: Založba ZRC, 2022.
- SP 1899** = Fran Levec, *Slovenski pravopis*, Dunaj: Cesarska kraljeva zaloga šolskih knjig, 1899.
- SP 1920** = Anton Breznik, *Slovenski pravopis*, Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna, 1920.
- SP 1935** = Anton Breznik – Fran Ramovš, *Slovenski pravopis*, Ljubljana: Znanstveno društvo – Učiteljska tiskarna, 1935.
- SP 1937** = Anton Breznik – Fran Ramovš, *Slovenski pravopis*, Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna, 1937.
- SP 1938** = Anton Breznik – Fran Ramovš, *Slovenski pravopis*, Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna, 1938.
- SP 1950** = *Slovenski pravopis*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1950.
- SP 1962** = *Slovenski pravopis*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1962.
- SP 2001** = *Slovenski pravopis*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001.
- SSKJ** = *Slovar slovenskega knjižnega jezika I–V*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, ¹1970–1991, <https://www.fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika>, spletna objava 2014.
- Tominec 1933** = Ivan Tominec, O pregibanju lastnih imen iz zapadnoevropskih jezikov, *Ljubljanski zvon* 53.5 (1933), 314–317.
- Vranjek Ošlak 2023** = Urška Vranjek Ošlak, Sklanjanje priimka »Prostor«, *Jezikovna svetovalnica*, 2023, <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/>.

SUMMARY

Lengthening stems with *-j-* occurring in proper nouns in Slovenian normative guides

The lengthening of a stem with *-j-* is one of the special morphological features of Slovenian, occurring in certain groups of masculine nouns of the first declension. Lengthening with *-j-* depends on the pronunciation because it occurs when the masculine noun ends with the stressed vowels *á, é, í, ó, ú*; unstressed *i* and *u*; unstressed *e* when *e* is not a suffix; or in certain groups of nouns ending in the consonant *r*. This article presents certain groups of masculine nouns, focusing on foreign proper nouns for which normative manuals offer inconsistent solutions (chronologically speaking) or that may be considered more problematic cases due to discrepancies between spoken and written forms or demonstrated variability, namely (1) some foreign (especially French) proper nouns that lengthen the stem only in speech; (2) proper nouns ending in the vowel *e*, which is either part of the stem or a suffix; (3) proper nouns ending in *r*, and (3.1) proper nouns ending in a spoken *r* followed by a silent letter or silent letter combination in writing. The discussion

is supplemented by the results of a corpus analysis that examines contemporary usage. A look at the status in the normative manuals and today's language usage, which is much more diverse compared to the past, shows that the lengthening of a stem with *-j-*, especially in foreign nouns in which the ending is written in a way that does not offer intuitively predictable inflectional possibilities to Slovenian speakers, requires the consideration of all borderline cases and, in the ongoing revision of orthographic rules, the establishment of clear, agreed-upon spelling rules traditionally based on parallelism between the pronunciation and spelling of native and foreign (proper) nouns.